

ZAŠTITA PRIRODNE I KULTURNE BAŠTINE S POSEBNIM NAGLASKOM NA EUFRAZIJEVU BAZILIKU

*Vedrana Baran, Valentina Grabovac, Anita Puljić
Učiteljski fakultet Sveučilišta u Rijeci*

S a ž e t a k

Kulturno naslijeđe, materijalno i nematerijalno, zajedničko je bogatstvo čovječanstva u svojoj raznolikosti i posebnosti. Kulturna baština jedan je od ključnih elemenata za prepoznavanje, definiranje i afirmaciju kulturnih identiteta. Neki od spomenika kulturne i prirodne baštine uvršteni su u UNESCO-vu listu baštine (Plitvička jezera, Katedrala sv. Jakova u Šibeniku, Dioklecijanova palača, Stari grad Dubrovnik, Eufrazijeva bazilika u Poreču).

Jedan od ciljeva ovog istraživanja bio je predstaviti neke od spomenika pod zaštitom UNESCO-a, analizirati zastupljenost sadržaja u Nastavnom programu Učiteljskog fakulteta u Rijeci u okviru nastavnog predmeta Metodika prirode i društva koji se odnose na zaštitu prirodne i kulturne baštine te koliko su ti isti sadržaji zastupljeni u Nastavnom planu i programu od 1. do 4. razreda osnovne škole. Utvrdili smo da su ovi sadržaji zastupljeni u jako malom opsegu u oba programa, ali isto tako smatramo da se boljom edukacijom budućih učitelja ovi sadržaju mogu prenijeti učenicima kroz aktivnosti kao što su škola u prirodi, izleti, izvanučionička nastava iako nisu zastupljeni u programu.

Iz razloga što se u globalizaciji gubi individualizacija i tradicija pojedinih naroda i zbog opasnosti od nestajanja ovakvih spomenika i mjesta od velike su važnosti međunarodne akcije za očuvanje, zaštitu i promicanje kulturnog naslijeđa, odgoj za zaštitu od najranijih školskih dana te osvještavanje budućih generacija o ovom problemu.

Ključne riječi: *prirodna i kulturna baština, zaštita i očuvanje, tradicija*

UVOD

Zaštita prirodne i kulturne baštine je jedan od važnih čimbenika u procesu globalizacije, točnije u očuvanju identiteta pojedinog naroda u tom procesu. Na odabir upravo ove problematike potaknula nas je analiza udžbenika prirode i društva. Analizirajući nastavne jedinice utvrdili smo da se ova problematika, iako vrlo važna, javlja tek u udžbeniku za četvrti razred, i to u vrlo skromnom opsegu. Smatramo da su djeca u

toj dobi sposobna primiti mnogo više informacija o ovoj problematici. Zaštiti prirodne i kulturne baštine možda se pridaje dosta pažnje, ali uglavnom od strane ljudi koji su se specijalizirali za bavljenje ovom problematikom. Zašto se ne bi i učitelji osvijestili i prenijeli neke bitne odrednice djeci? Globalizacijski proces se odvija uistinu brzo i stoga se treba jednako tako brzo i permanentno obrazovati o problematici zaštite prirodne i kulturne baštine koja je ujedno i važan faktor u poznavanju tradicije i prepoznavanju identiteta jednog naroda. Stoga, ovim smo radom pokušali skupiti informacije o zakonima koji reguliraju zaštitu prirodne i kulturne baštine, te o nekim "važnijim" spomenicima u Republici Hrvatskoj, odnosno o onima koji su pod zaštitom UNESCO-a. Poseban naglasak na Eufrazijevu baziliku dali smo iz razloga jer je to spomenik ranobizantske kulture, ne samo u našoj državi, nego u Europi uopće. Iz razloga što mnogo više literature o ovom spomeniku pronalazimo na talijanskom nego na hrvatskom jeziku, te zato što je ovdje riječ ne o jednoj građevini nego kompleksu koji je nadograđivan, prepravlján, te je znatno promijenjen od one početne građevine do ovoga što danas imamo.

1. ŠTO PODRAZUMIJEVAMO POD KULTURNOM, A ŠTO POD PRIRODNOM BAŠTINOM

"Pod pojmom 'kulturna baština' podrazumijevaju se:

- **spomenici:** djela arhitekture, monumentalna kiparska i slikarska djela, elementi ili struktura arheološkog karaktera, natpisi, grupe elemenata koje imaju izuzetnu univerzalnu vrijednost sa povijesnog, umjetničkog ili znanstvenog gledišta;

- **grupna zdanja:** grupe izoliranih ili povezanih građevina, koje po svojoj arhitekturi, jedinstvu i uklopljenosti u pejzaž predstavljaju izuzetnu univerzalnu vrijednost s povijesnog, umjetničkog ili znanstvenog stajališta;

- **znamenita mjesta:** djela ljudskih ruku ili kombinirana djela ljudskih ruku i prirode uključujući tu arheološka nalazišta koja su od izuzetnog univerzalnog značaja s povijesnog, estetskog i etnološkog ili antropološkog stajališta».

"Kulturno naslijeđe, materijalno i nematerijalno, zajedničko je bogatstvo čovječanstva u svojoj raznolikosti i posebnosti. Kulturna baština jedan je od ključnih elemenata za prepoznavanje, definiranje i afirmaciju kulturnih identiteta. U UNESCO-vim dokumentima za kulturnu baštinu se kaže da je to "zrcalo kulturne raznolikosti kojom se osigurava održiv razvoj" (Okrugli stol ministara kulture u Istanbulu 2002.). Kulturna baština je, ističe UNESCO, temelj za razumijevanje svijeta danas, za poticanje interkulturnog dijaloga i suradnje."² U svijetu globalizacije nestaje tradicionalno, jezici, običaji, znanja koja su se njegovala stoljećima utapaju se u kolotečinu. Kulturna baština je ono što nas drži vezano uz tradiciju, ali i uz održivost.

¹ http://whc.unesco.org/documents/publi_basictexts_en.pdf (str.10)

² <http://www.zarez.hr/156/zariste3.htm>

"Pod pojmom «prirodne baštine» podrazumijevaju se:

- **spomenici prirode** koji se sastoje od fizičkih ili bioloških formacija ili skupina tih formacija, a koji imaju izuzetnu vrijednost s estetske ili znanstvene točke gledišta;

- **geološke formacije** i točno određene zone koje predstavljaju stanište ugroženih vrsta životinja i biljaka od izuzetno univerzalne vrijednosti s naučne i konzervatorske tačke gledišta;

- **znamenita mjesta prirode** ili točno određene prirodne zone koje imaju izuzetnu vrijednost sa stajališta znanosti ili prirodnih ljepota".³

Kao i u mnogim drugim državama, prve ideje i poticaji za zaštitu prirode u Hrvatskoj vezane su uz drugu polovicu 19. stoljeća. Začetnici ovih ideja bili su: biolozi, geografi, šumari, liječnici, pravnici, ali i putopisci, umjetnici. U početku su ovi stručnjaci djelovali neorganizirano, a nešto kasnije javile su se i ideje o zakonskoj zaštiti određenih prirodnih fenomena i područja.

Za prirodu se s vremenom počela zanimati i javnost pa su tako osnovana u Zagrebu prva dva društva koja brinu o prirodi:

- Hrvatsko prirodoslovno društvo (1885)
- Društvo za uređenje i poljepšavanje Plitvičkih jezera i okolice (1893).⁴

Za razvoj zaštite prirode u Hrvatskoj posebno je važan razvoj zakonske regulative kojom se nastoje očuvati posebne prirodne ljepote te ugrožene biljne i životinjske vrste. Prvi takvi zakoni u Hrvatskoj bili su usmjereni na zaštitu pojedinačnih prirodnih vrijednosti, a to su: Zakon o zaštiti ptica (1893), Zakon o lovu (1893) i Zakon o zaštiti špilja (1900).

Društvo za uređenje i poljepšavanje Plitvičkih jezera prvo je među onima koja obuhvaćaju cjelovitiju zaštitu nekog područja. Financijskim zakonom za godinu 1928./1929. nacionalnim parkovima proglašeni su Plitvička jezera, Bijeće stijene i Štirovača, ali ipak to nisu bili nacionalni parkovi u današnjem smislu te riječi. Suvremeni način zaštite prirode započeo je godine 1946. kada je osnovan Zemaljski zavod za zaštitu prirodnih rijetkosti, a kasnije preimenovan u Odjel za zaštitu prirodnih rijetkosti.

Kasnije je osnovan Zavod za zaštitu prirode kao samostalno tijelo zaduženo za skrb o svim prirodnim dobrima. Prekretnicu u pogledu cjelovite zaštite nekog područja donosi Zakon o zaštiti prirode 1960, kojim je istaknuta važnost cjelokupne zaštite prirode nekog područja, za razliku od dotadašnjeg zakona koji se odnosio samo na pojedine prirodne rijetkosti.

Odlukom Vlade Republike Hrvatske 2003. godine osnovan je Državni zavod za zaštitu prirode kao središnja stručna ustanova za zaštitu prirode. 1. siječnja 2004. godine temeljem Uredbe o unutarnjem ustrojstvu služba zaštite prirode nastavlja svoje djelovanje u Ministarstvu kulture. Zaštita prirode u Hrvatskoj provodi se izvaninstitucionalno preko 100 godina, a institucionalno 59 godina. Od vremena osnivanja Zavoda za zaštitu prirodnih rijetkosti NRH (25. siječnja 1946.) u Hrvatskoj je

³ http://whc.unesco.org/documents/publi_basictexts_en.pdf (str.10)

⁴ <http://www.matica.hr/HRRevija/Revija01.nsf/AllWebDocs/ZASTITAPRIRODE>

zaštićeno 44 biljnih, 476 životinjskih vrsta i 450 prostornih objekata. Sveukupno je zaštićeno 10,33 % kopnenog teritorija Hrvatske.

Prema aktualnom Zakonu o zaštiti prirode u Hrvatskoj ima 8 kategorija prostorne zaštite, a dvije najvažnije kategorije su:

I. Nacionalni park – prostrano, neizmijenjeno područje iznimnih prirodnih vrijednosti, a obuhvaća jedan ili više sačuvanih ili neznatno izmijenjenih ekosustava. Ima znanstvenu, kulturnu, odgojno-obrazovnu i rekreativnu namjenu.

II. Park prirode je prostrano, prirodno ili dijelom kultivirano područje s estetskim, ekološkim, odgojno-obrazovnim, kulturno-povijesnim i turističko-rekreacijskim vrijednostima.⁵

2. NACIONALNI PARK PLITVIČKA JEZERA

Plitvička jezera smještena su između dva šumovita planinska masiv – Male Kapele i Plješevice. Iz vremena 19. stoljeća potječu prva istraživanja rijetke flore i drugih karakteristika ovog područja, koja za nas imaju dokumentacijsku vrijednost i pomoću kojih možemo rekonstruirati njihovu izvornu sliku (dok još nisu postojala veća naselja i dok se ovo područje nije prirodno iskorištavalo).

Plitvička jezera počeli su mnogi geografi, biolozi, geolozi znanstveno proučavati posljednjih stotinjak godina. Njihova istraživanja pokazala su da su Plitvička jezera jedinstvena pojava i da su u njihov postanak uvjetovali zanimljivi procesi. Ovaj jezerski sustav vrlo je osjetljiv i treba ga strogo i trajno zaštititi kao opće dobro u interesu znanosti, kulture i privrede. Zato su Plitvička jezera proglašena 1949. godine NACIONALNIM PARKOM.⁶ Zaštićena površina Plitvičkih jezera je 19 172 ha. Plitvička jezera su znanstvena i kulturno-odgojna institucija, osnovana radi održavanja prirodnog stanja i očuvanja prirodnih karakteristika. Pod pojmom Plitvička jezera podrazumijevamo jezerski sustav od 16 stepenasto poredanih velikih jezera i više manjih jezeraca. Najgornje, Proščansko jezero nalazi se na 636 m nadmorske visine.⁷ Istraživanja na sedrenim lokalitetima pokazala su da su Plitvička jezera znanstveno zanimljiv i osjetljiv biodinamički sustav. U tom sustavu važnu ulogu imaju sedrotvorne biljke, mahovina i alge. Sedrotvorci talože goleme naslage sedre, koja neprestano raste stvarajući neopisiva bogatstva pregrada i slapova i različitih tvorevina kao što su žljebovi, cijevi i drugi oblici. Osnovni je uvjet za trajno održavanje ovog biodinamičkog procesa stalan i normalan dotok vode u jezera i njezina čistoća. U područje nacionalnog parka, osim jezera, obuhvaćeni su cjeloviti šumski kompleksi (oko 13 320 ha), od kojih su neki sačuvali prašumski karakter pa su posebno zaštićeni kao SPECIJALNI ŠUMSKI REZERVATI (npr. predjel Čorkova uvala). Posljednjih

⁵ <http://www.matica.hr/HRRevija/Revija01.nsf/AllWebDocs/ZASTITAPRIRODE>

⁶ Badovinac, Z; Bralić, I; Kamenarović, M; Kevo, R; Mikulić, Z; Piškorić, O.: «Prirodne znamenitosti Hrvatske» (1990), VI. Izdanje, Zagreb: Grafički zavod Hrvatske (str.89)

⁷ Badovinac, Z; Bralić, I; Kamenarović, M; Kevo, R; Mikulić, Z; Piškorić, O.: «Prirodne znamenitosti Hrvatske» (1990), VI. Izdanje, Zagreb: Grafički zavod Hrvatske (str.91)

desetljeća Plitvička jezera našla su se na važnoj prometnici između sjevera i juga. Međutim nacionalne parkove pogađaju neki problemi opće naravi (npr. pretjeran turistički promet, opasnost od onečišćenja povezana s širim ekološkim prilikama), ali i neki specifični problemi, karakteristični za pojedini nacionalni park. Nacionalni park Plitvička jezera najviše ugrožava upravo ta državna cesta Zagreb-Split, koja prolazi kroz samo područje parka, neriješen odvod komunalnih otpadnih voda, gnojenje poljoprivrednih površina u slivnoj zoni jezera, pretjerana turistička saturacija i posljedice rata, vidljive u smanjenju životinjskoga fonda i devastiranoj infrastrukturi. Plitvička jezera uvrštena su u Popis svjetske baštine (UNESCO) još 1979. godine, među prvima u svijetu. Plitvička jezera pripadaju drugoj kategoriji – nacionalni park, koja označava zaštićeno područje pod upravom, poglavito radi zaštite ekosustava i rekreacije.⁸

Sadržaji vezani uz Plitvice se može iskoristiti u kulturno-prosvjetne svrhe i za odgoj pučanstva i možemo se upoznati s biološkim zakonitostima koje vladaju u prirodi. Upravo iz tih razloga je i dalje važno voditi brigu o neprestanoj obnovi i zaštiti ovog bisera.

3. KATEDRALA SVETOG JAKOVA U ŠIBENIKU

Podignuta je na južnoj strani središnjeg starog gradskog trga, na mjestu romaničke crkve sv. Jakova. Ideja o gradnji datira od 1298.g. kada je Šibenik dobio vlastitu biskupiju i naslov grada. Odluka o gradnji i početku pripremnih radova donesena je 1402. godine. Gradnja je započela tek 1431. godine i trajala uz prekide do 1536. godine.⁹ Prvo desetljeće na njenu podizanju rade mletački gotički graditelji i šibenski klesarski majstori **Andrija Budčić** i **Budiša Statčić**. Godine 1441. Veliko vijeće Šibenika postavilo je za glavnog graditelja katedrale **Jurja Matvejeva Dalmatinca, koji je** svojim zamislama i zahvatima promijenio prvobitnu koncepciju crkve. Povećao ju je poprečnim brodom, apsidalnim dijelovima, podigao temeljne konstruktivne elemente za izgradnju kupole, uveo nova konstrukcijska rješenja i obogatio hram skulpturalnim ukrasima. Nakon Jurjeve smrti, majstor gradnje Šibenske katedrale bio je **Nikola Firentinac**. On je, držeći se konstrukcijskog postupka Jurja Dalmatinca, nastavio gradnju u stilu čiste renesanse i izgradio gornje dijelove hrama: kupolu i skulpture sv. Mihovila, Jakova i Marka oko nje, krovni kompleks i gornji dio pročelja. Nakon Nikole Firentinca radove na katedrali vodili su mletački graditelji **Bartol** i **Jakov iz Mestre** i zadarski majstor **Mestičević**.

Po svojoj ljepoti, konstrukcijskim posebnostima i stilskim značajkama, nije samo najveći i najvrjedniji objekt graditeljskog nasljeđa Šibenika, već je ona po tomu jedinstveni spomenik europskog sakralnog graditeljstva, uvršten 2001. godine u svjetsku baštinu UNESCO-a¹⁰. Ponos ove „titule“ seže od obavljenog posla

⁸ <http://www.np-plitvicka-jezera.hr/page.aspx?PageID=179&parent=3>

⁹ http://www.sibenik.hr/vodic/sibenik/kulturno_povijesna_bastina2.asp

¹⁰ [http://hr.wikipedia.org/wiki/Katedrala_Sv._Jakova_\(%C5%A0ibenik\)](http://hr.wikipedia.org/wiki/Katedrala_Sv._Jakova_(%C5%A0ibenik))

konzervatora, posebno šibenskih, na saniranju šteta na katedrali, obnove do izrade dokumentacije i njezine prezentacije pred UNESCO-vim komitetom - dakle cijeli proces potreban da bi se upis ostvario. Druga važna činjenica sastoji se u odluci gradske vlasti u Šibeniku i šibenskog biskupa da prihvate obvezu kojom će se na odgovarajući način trajno brinuti o tom kulturnom dobru. Na taj način svaki upis u registar svjetskog dobra određeni spomenik pretvara (ili bi to trebao) u trajno i stalno obnoviteljsko gradilište jer koliko traje neki spomenik toliko traje i briga o njemu, odnosno njegova obnova. Posebno je, u slučaju Šibenika i katedrale, pohvaljena konkretna obnova tog spomenika nakon ratnog razaranja, kad je nakon čina kulturocida katedrala morala biti i znatnije obnovljena. Bio je to prvi među značajnim kulturnim spomenicima za koje je rečeno da će ih se gađati i razarati. To se i dogodilo pa je to postao spomenik čijim se uništenjem pokušavalo brisati identifikaciju drugoga. Međutim, čim se moglo pristupiti obnovi, to je i napravljeno.

U Ministarstvu kulture bilo je odlučeno da se četiri kulturna dobra prezentiraju UNESCO-voj komisiji: antička Pula (kompleks antičkih spomenika za koje se smatralo da su kao cjelina značajniji od same Arene), barokni kompleks (graditeljska jezgra) Varaždina, fortifikacijski kompleks tvrđave u Osijeku i katedrala s gradskom jezgrom u Šibeniku. Prijedlog iz Šibenika je prošao, a ostali su na čekanju i još se razmatraju.

4. DIOKLECIJANOVA PALAČA

U prostornom području istočne jadranske obale, koji je naročito bogat graditeljskim nasljeđem, Dioklecijanova palača u Splitu bez sumnje najpriznatiji je spomenik. Nekoliko izvanrednih svojstava zajedno pridonose njenoj vrijednosti i čine je tako privlačnom ne samo za istraživače i stručnjake nego i za širok krug posjetitelja. Također, činjenica da je ta građevina bila posljednja rezidencija cara Gaja Aurelija Valerija Dioklecijana, jednog od najpoznatijih upravljača Rimskim Carstvom, čini je posebno značajnim spomenikom antičke povijesti. Sedamnaest stoljeća postojanja oduzelo joj je mnoge prvobitne dijelove, ali je zauzvrat obogatilo njen prostor drugim arhitektonskim i umjetničkim ostvarenjima, koja su se postepeno u njoj nizala u dugom procesu rasta grada od ranog srednjeg vijeka do najnovijeg doba. Tako su nastale brojne građevine predromaničke, romaničke, goričke, renesansne i barokne arhitekture, koje zajedno s ostacima stare rimske palače čine danas jedinstvenu urbanističku cjelinu prve jezgre Splita. Dioklecijanova palača u Splitu je jedan od najvelebnijih spomenika naše zemlje i ubraja se među najpoznatije antičke spomenike u svijetu. Njezine vrijednosti su:

- Kao antički spomenik značajna je za povijest svjetske umjetnosti, jer dokazuje povezanost rimskog graditeljstva sa starokršćanskim ostalim stilovima, koji su zatim nastali i jer prikazuje vezu istoka sa zapadom
- Kao spomenik koji nije ostao prazna ruševina, već dalje živio, popunjavajući se zgradama i umjetninama kasnijih vremena, te nam pokazuje sve stilove koji su se

očitovali tokom različitih stoljeća na našoj obali gdje se umjetnost, osobito graditeljstvo nastavljalo na temeljima starih spomenika, koristeći se njihovim ostacima, preplećući se kroz njih, pa i rušeći ih.

Dioklecijanova palača položena je iza grebena koji ju je zaklanjao od valova. Korišteni su najpogodniji mikroklimatski uvjeti jer je glavna fasada, podignuta na samoj obali, okrenuta prema jugozapadu. Takva joj orijentacija pruža najveće moguće osunčanje, istovremeno je zaklanja od SI vjetrova, a u mjesecima najveće sparine izlaže je blagotvornom strujanju ljetnog maestrala. Početak gradnje nije točno utvrđen. Pretpostavlja se da je to bilo 295. godine pr. Kr. Tvrđnja se temelji na zaključcima da je Dioklecijan pristupio tom pothvatu nakon što je odlučio da se povuče. Po čijoj je arhitektonskoj zamisli plača izvođena i tko su bili organizatori i voditelji gradnje, također nije poznato. Ipak, uklesana grčka imena Zotikos i Filotas dokazuju da su neki ljudi koji su gradili bili iz istočnog dijela carstva. I među klesarskim znakovima, uklesanim na mnogim mjestima u palači, ima grčkih slova, što sve skupa dokazuje da je Dioklecijan sakupio graditelje i klesare iz istočnog dijela carstva. Palača je danas živ spomenik, jer praktično služi kao stan, u kojemu se živi i radi. Svaki rad čišćenja i popravljanja ove građevine koristi dakle, mnogostruko, jer se time ne proučavaju samo pitanja arheologije i povijesti umjetnosti, već se poboljšavaju i stambeni, zdravstveni i prometni uvjeti grada kojemu je Palača u središtu, ali valja postaviti pitanje što će se dogoditi s Palačom u budućnosti ako se i dalje nastave u njoj graditi komercijalni objekti. Unatoč svemu unutar rimskih zidina razvio se harmoničan grad. I danas se vidi ljepota peristila palače, Dioklecijanovog mauzoleja, Jupiterovog hrama, kolonada uzduž ulica, ranokršćanskih crkvice, romaničkih kuća, vratiju Andrije Buvine i arhitektonskih djela Jurja Dalmatinca. Stari dio Splita zajedno sa carskom palačom upisan je u UNESCO-v Popis svjetske baštine 26. listopada 1979. godine.¹¹

4.1. Dubrovački stari grad

Dubrovnik je grad najveće spomeničke vrijednosti i bogata umjetničkoga značenja. Zidine starog Dubrovnika zaokružuju izvanredno sačuvani kompleks javnih i privatnih, sakralnih i svjetovnih građevina iz svih perioda gradske povijesti od samog osnutka u sedmom stoljeću. Tu moramo posebno spomenuti glavnu ulicu starog grada, Stradun, Knežev dvor, Crkvu Svetog Vlaha, Katedralu, tri velika samostana, zgradu Carine i Vijećnicu. Gradske zidine i tvrđave izvan zidina građene su, pojačavane i dograđivane od XII. do druge polovice XVII. st. Na tim je radovima bio angažiran niz graditelja (Nicifor Ranjina 1319., Michelozzo di Bartholomeo 1461.-1464., Juraj Dalmatinac 1465.-66., Paskoje Miličević 1466.-1516., Antonio Ferramolino 1538., Mihajlo Hranjac 1617. i dr.).¹²

Stari grad Dubrovnik nastao je između 598. i 615. kada su stanovnici grčke utvrde Epidaurus morali bježati pred napredujućim Slavenima. Epidaurus je bio smješten na mjestu današnjeg Cavtata. Središte je javnoga života grada od najstarijih

¹¹ <http://www.matis.hr/zbornici/2004/hr/bas1.htm>

¹² <http://www.culturenet.hr/v1/hrvatski/panorama.asp?id=134>

vremena bio trg Luža. Od njega se prema zapadu pruža glavna arterija grada unutar zida, Placa (Stradun). Sa sjeverne strane trga je palača Sponza, u sredini trga Orlandov stup iz XV. st. s uklesanim likom ratnika. Na južnoj strani je barokna crkva sv. Vlaha (gradio ju je Marino Gropelli 1706. - 1714.); pozlaćeni, srebrni kip sv. Vlaha s maketom grada iz sredine XV. st. (na glavnom oltaru) i dva kamena kipa (sv. Vlaha i sv. Jeronim), djela bračkoga kipara Nikole Lazanića s kraja XVI. st. radski zvonik u cijelosti je restauriran 1929. Zgradu Glavne straže gradio je 1706. - 1708. Marino Gropelli. Ispred zgrade Glavne straže, napola u niši, smještena je tzv. Mala Onofrijeva česma, čiju je figuralnu dekoraciju izveo Petar Martinov iz Milana potkraj prve polovice XV. st. Na zgradu Glavne straže nadovezuje se zgrada Gradske općine, građena u stilu lombardske neorenesanse (1863. - 1864., prema nacrtima Antonia Vecchiettia). U tom je sklopu i Narodno kazalište (nazvano Bondino kazalište) iz istog vremena. Do zgrade Gradske općine je Knežev dvor, u današnjem obliku gotičko-renesansna građevina, sagrađena prema zamisli Onofria della Cave, na mjestu utvrđenog dvora iz XII. ili XIII. st. koji je uništen eksplozijom baruta 1435. Dvor je stradao u potresu 1667. godine, a popravke je (do 1739.) obavljao korčulanski graditelj Jerolim Škarpa.

Glavni zid Gradskih zidina dug je na obilaznom hodniku 1940 m i pojačan s tri okrugla i 14 četverokutnih tornjeva, s pet peterokutnih tornjeva, dvije utvrde i velikom tvrđavom Sv. Ivana.¹³ Među tornjevima najmonumentalniji je okrugli toranj Minčeta, a kazemata Bokar je među najstarijim očuvanim utvrdama te vrste u Europi. Postoje i dvije samostalne tvrđave Revelin i Lovrijenac, potonja je na litici visokoj 46 m koja se uzdiže nad morem i služi kao jedna od najatraktivnijih otvorenih pozornica od samog početka Dubrovačkih Ljetnih Igara.

Dubrovačka Republika predstavljala je posebnu političku i teritorijalnu cjelinu, ponoseći se svojom kulturom, uspješnom trgovinom i osobito slobodom koju su uspjeli sačuvati kroz burna stoljeća. Za neke je gradove nemoguće pronaći usporedbu u svijetu. Jedan od takvih gradova je Dubrovnik. Ovaj poseban grad rukovodi se geslom: "Sloboda se ne prodaje za sve zlato svijeta".¹⁴ Dubrovnik je u Popis svjetske baštine uvršten 1979. godine.

5. EUFRAZIJEVA BAZILIKA

Eufrazijeva bazilika u Poreču jedno je od najstarijih ostvarenja ranobizantske umjetnosti. Već u 4. stoljeću u Poreču je podignuta jednostavna građevina s kvadratnim mozaikalnim poljem, dekorativnim motivima meandra iz pletenica, u koji su naknadno uneseni manji kvadrati s likovima riba. Nešto kasnije nastala je nova građevina koja je uključivala kvadratno polje s likom ribe. To je možda jedan oblik restauracije prvog oratorija, prvog nastalog objekta. Tako je nastala ta dvostruka crkva.

U 5. stoljeću dolazi do izgradnje novog sakralnog objekta: velike trobrodne

¹³ <http://www.limun.hr/afterwork/main.aspx?id=30141>

¹⁴ <http://www.zarez.hr/115/rijeci3.htm>

bazilike. Njezinom izgradnjom prestaje život dvorane stare «dvostruke crkve». Sjeverni zid nove crkve sjekao je staru po sredini. To je trobrodna dvorana pravokutnog tlocrta bez apside koja u istočnome dijelu ima polukružni zidić za svećenička sjedala, to je karakterističan je primjer ranokršćanskih crkava na području Istre. Konačno polovicom 6. stoljeća počinje izgradnja nove crkve kojoj se i danas divimo. U punom cvatu Justinijanove reconquiste porečki biskup Eufrasius podiže na mjestu starije gradske bazilike svoju katedralu uklapajući je u niz pratećih građevina koje će zajedno tvoriti jedan od velikih kompleksa toga vremena. Bila je to zaista "njegova" Eufrazijeva bazilika, na dvovratnicama portala, na impostima svih kapitela uklesan je Eufrazijev monogram, njegov lik prikazan je i u apsidalnom mozaiku.

Nakon dovršenja bazilike počeli su novi zahvati. Nadovezujući se na narteks¹⁵ novi su graditelji podigli:

1. prostrani atrij – skladno otvoreno dvorište okruženo sa četiri portika (6. st.)
2. veliki osmerostrani baptisterij (6. st.)
3. velika zgrada koja je u srednjem vijeku postala biskupska palača (6. st.)
4. memorija (6. st.)
5. kapela
6. kapela
7. ostaci starijih sakralnih prostora
8. kanonička kuća (13. st.)
9. sakristija (15. st.)
10. nova sakristija
11. zvonik (16. st.)¹⁶

Eufrazijeva je bazilika tek središnji dio većega kompleksa što ga čini niz građevina zidanih mahom u isto vrijeme, ukrašenih alabasterom, mramorom, sedefom, mozaicima. Iako je mnogo toga promijenjeno utjecajem vremena, ljudi i drugih sila, ono što je ostalo predstavlja jedan od najznačajnijih spomenika ranobizantske epohe.

Tijekom dugih vjekova, sudbina tog velikog sakralnog kompleksa bila je usko vezana za život grada u pojedinim epohama. U 13. stoljeću grad se uvelike razvijao, a time i kompleks bazilike. Izgrađeno je predvorje, koje veže baziliku s memorijalnom kapelom, podignut je novi oltar i veliki ciborij, te su izgrađene nove kamene rake za moći lokalnih mučenika. Postoje i podaci o njenom održavanju. Tako se u 14. stoljeću govori o popravku krova. U 15. stoljeću spominje se popravka štete nanesene potresom, popravljen je gornji dio južnog zida i postavljen drveni svod nad južnim brodom. Negdje u isto vrijeme podignuta je nova zgrada sakristije, izgrađen je i novi antependij oltara od pozlaćenog srebrnog lima, a bilo je i nekoliko rekonstrukcija u biskupskoj palači.

Tijekom 18. st. počinje naglo propadanje grada, propadala je postepeno i

¹⁵ predvorje

¹⁶ Prelog, M. (1994). «Eufrazijeva bazilika u Poreču», Marin Držić, Laurana, Grad Poreč

bazilika, pa su njoj čak i funkcije prestale. No tijekom ponovnog oživljavanja grada došlo je i do većih popravaka i restauracija koje traju i do danas. Polovicom 19. stoljeću slijede novi radovi: rušenje zida koji je zatvarao tri posljednje arkade, a i biskup Peteani podigao je uz južnu stranu veliku kapelu, posvećenu Bogorodici, a uz sjevernu stranu istu takvu kapelu posvećenu sv. Mauru. Krajem 19. stoljeću započeli su i restauracijski radovi na mozaicima. Kriterij po kojem su pojedini dijelovi mozaika bili restaurirani, nije bio jedinstven, tako da je uz neke zahvate izvršena i nekritička, neukusna obnova donjeg dijela pročelja, ako i pretjerana restauracija medaljona s likovima svetaca na unutarnjoj strani apsidalnog luka.

Između 1920. i 1937. godine srušena je kapela sv. Maura, što je omogućilo uspostavljanje prvobitnog raščlanjenja zidne plohe, a zatim su otvoreni originalni prozori u gornjem dijelu sjeverne strane, dok su veliki barokni prozori zatvoreni. Svi unutrašnji zidovi očišćeni su od barokne štukatura, a djelomično je sa njih stučena i žbuka, tako da je ostala vidljiva konstrukcija zida. Drveni strop u srednjem brodu zamijenjen je otvorenim krovom, a stari pod novim, od laganih opeka postavljenih na betonsku konstrukciju, pri čemu su ostavljeni otvori, pokriveni pomičnim drvenim kopcima, koji omogućuju pogled u mozaike prijašnje gradnje, a na poslijetku je rekonstruirana i pregrada prezbitarija. Ovim rekonstrukcijama nisu bili riješeni neki statički i konstruktivni problemi pa je 1954. godine došlo do proširenja pukotina već naprslog stupa u trećoj sjevernoj arkadi, a pokazalo se da je ugrožena i cijela sjeverna strana bazilike. Velike preinake doživjela je i građevina sjeverno od atrija, koja je vrlo rano pretvorena u biskupski dvor, zbog čega je i došlo do horizontalne pregradnje čitava prostora. Veće pregradnje spominju se u dva navrata, u 15. i 17. stoljeću.

Ispitivanje sudbine sjeverne dvorane nekadašnje dvostruke crkve usko je povezano s arheološkim zahvatima, koji su tijekom vremena vršeni na području sjeverno od bazilike. U gotovo pola stoljeća (1889. - 1936.) postepeno su otkrivani dijelovi ranijih sakralnih građevina ispod Eufrazijeve bazilike, kapele sv. Maura i sakristije, dok konačno nije to čitavo područje posve otvoreno. To je omogućilo konačnu sistematizaciju svih dotadašnjih podataka. Tijekom tih ispitivanja neprestano se mijenjala slika o tim starijim građevinama i ponovno se stvarale nove hipoteze. Konačno otkrivanje gotovo svih sačuvanih ostataka ranijih građevina nije doduše riješilo sve probleme, tako da i danas pojedini zaključci imaju stanoviti hipotetički karakter.

Jedna od tih starijih građevina nastavila je da živi i nakon velikih Eufrazijevih radova. Dugačka i uska dvorana održala se kao sakralni prostor cijeli srednji vijek. Tako su iskapanja ispod sakristije pokazala srednjovjekovnu troapsidalnu konstrukciju, postavljenu na mozaik ranije gradnje, a unutar srednje apside nađeni su tragovi i baze oltara. Unutar velikih rekonstrukcijskih radova izvršena je i zaštita arheološki fiksiranih ostataka starijih građevina, sjeverno od bazilike. Prilikom tih radova bili su dignuti i pojedini mozaici i ponovno sastavljeni na podlogu. Pojačanu cementom, a veći dio tih ostataka prekriven je ravnim betonskim krovom. Međutim ovi potezi se nisu se pokazali najuspješnijima jer se razina najranijih kulturnih objekata nalazi za plime ispod razine mora, pa neprestano prodire voda. Pokrivanje neravnog tla cementnim namazom onemogućuje brzo povlačenje vode nakon plime, a nizak krov otežava sušenje mozaika jer je ventilacija slaba, a to pogoduje stvaranju plijesni. To je ujedno i jedan od najvećih problema.

Neke od posebnosti u Eufrazijevoj bazilici: Bogorodica zauzima središnje mjesto u apsidi koje je dotad pripadalo samo Kristu. Ona sjedi na prijestolju i drži na koljenima malog Isusa odjevenog u rimsku svečanu odjeću i s desnom rukom uzdignutom za blagoslov. Sa svake strane Marije stoji po jedan anđeo koji predvodi skupine koje ju dolazepozdraviti. Mariji s lijeve strane prilaze tri neimenovana mučenika s vijencima u rukama i aureolama iznad glave. S druge pak strane iza anđela stupa sveti Mauro, prikazan na isti način kao i prethodna trojica mučenika, ali s ispisanim imenom uz aureolu. Ovaj porečki biskup i svetac predvodi iznimno zanimljivu grupu koju čine žive osobe, tri suvremenika: biskup Eufrazije koji u rukama drži model svoje bazilike, arhidakon Klaudije, inače brat Eufrazijev, i dječak među njima za koga saznajemo iz natpisa da je sin arhidakonov i da mu je ime kao i stricu, Eufrazije. U središnjem su dijelu apsida i u zasebnim poljima odijeljenim prozorima, smješteni likovi svetog Zaharije, anđela i svetog Ivana Krstitelja. U donjem dijelu trijumfalnog luka nalazi se trinaest okruglih medaljona. U središnjem je prikazan Krist, dok se sa svake strane, njih šest i šest, spuštaju prikazi svetica s ispisanim imenima. Kao završni dio mozaika, na čeonom zidu apsida, smješten je friz što ga čine gotovo jednaki likovi apostola s Kristom u sredini.

Krist je prikazan kao mladi vladar koji, sjedeći na globusu, gospodari kozmosom. Apostoli pak u monotonom ritmu i simetrično sa svake strane uokviruju središnju figuru božanskog vladara. Oni u rukama sakrivenim plaštem drže atribute, a između okruglih aureola stoje natpisi s njihovim imenima. U gornjim zonama pobočnih apsida ostali su također sačuvani fragmenti mozaika s gotovo identičnim prikazima: velika figura Krista izranja iz stiliziranih oblaka i stavlja lovorove vijence na glave dvojici mučenika.

1998. godine na svečanoj sjednici porečkoga Gradskog vijeća izaslanik glavnoga ravnatelja UNESCO-a Bernd von Drost uručio je porečkom gradonačelniku Rodoljubu Kosiću i porečko-pulskom biskupu Ivanu Milovanu Povelju o uvrštenju Eufrazijane, episkopalnoga kompleksa Eufrazijeve bazilike u Poreču, u popis svjetske baštine UNESCO-a.¹⁷ Ovo je bio vrlo važan događaj, veliko priznanje jednoj čudesnoj građevini.

Obnavljanje biskupije je složen proces i događa se od trenutka njezine gradnje do danas. Sada je posebno važno očuvati ovu građevinu, što zbog činjenice da je na Popisu svjetske kulturne baštine, što zbog činjenice da je to spomenik koji svjedoči o povijesti ovog kraja, predstavlja ovaj kraj u svijetu i čini ga prepoznatljivim u ovim tokovima globalizacije.

1992. godine, porečko-pulski biskupski ordinarijat preseljen je u novu zgradu kako bi konzervatori mogli početi vrlo složene radove na objektu biskupske rezidencije. U obnovu zdanja tada su Ministarstvo kulture i porečko-pulska biskupija uložili oko 5,5 milijuna kuna. Ove godine opet je donesena odluka o obnovi jednog dijela kompleksa, iako su to iznimno velika sredstva, ljudi shvaćaju koliku odgojnu, obrazovnu, nacionalnu ulogu, odnosno ulogu u cjelokupnom održivom razvoju ima jedna takva građevina.

Upravo iz razloga što se u globalizaciji gubi individualizacija i tradicija pojedinih

¹⁷ <http://vijesti.hrt.hr/arhiv/98/09/08/HRT0050.html>

naroda važnosti kulturne baštine kao izraza identiteta i raznolikosti i kao poticaja za dijalog i razumijevanje, ali i opasnosti njezina nestajanja – od najveće su važnosti međunarodne akcije, međunarodna solidarnost i suradnja za očuvanje, zaštitu i promicanje kulturnog naslijeđa. Jednu od takvih akcija pokrenuli su predsjednici država jugoistočne Europe u suradnji s UNESCO-m i Vijećem Europe s namjerom jačanja dijaloga i suradnje između kultura i civilizacija ove regije. Prvi sastanak održan je u sjedištu UNESC-a u Parizu 2002., a zatim slijede forumi u Ohridu 2003. i Tirani 2004. Susret 2005. godine održan je u Varni na temu kulturnih koridora u jugoistočnoj Europi: zajednička prošlost i naslijeđe koje svi dijelimo, ključ su budućeg partnerstva. Najčešće riječi koje su izgovorene tijekom foruma bile su mir i napredak, dijalog, otvorenost, tolerancija, međuovisnost, sve ono što je ovoj regiji itekako potrebno. U *Deklaraciji* iz Varne predlaže se uspostavljanje regionalne mreže koja bi uz sudjelovanje stručnjaka iz cijele regije razvijala daljnju provedbu projekta.¹⁸ U prirodi je mreža da svjedoče o kulturnom pluralizmu kao šansi za interakciju kroz koju kulture izražavaju svoje raznolikosti, ali i tolerantnost prema drugim kulturama. Zahvaljujući mrežama ostvaruju se novi načini povezivanja, između ostalog razvijaju se inovativni pristupi kulturnom turizmu. Prijedlog je da se taj forum ove godine održi u Hrvatskoj na temu znanosti, a mogao bi se odnositi na kulturne koridore ne samo kao svjedoke bogatstva i raznolikosti kulturne baštine nego i kao središta stvaralačkih industrija i suvremenih stvaralačkih aktivnosti. Ove akcije smatramo važnima ne samo za Eufrazijevu baziliku, nego za sve spomenike hrvatske kulturne baštine, posebice one pod UNESCO-vom zaštitom, jer se nalaze na mjestima turističkih žarišta i njihovo promicanje i poštivanje u procesima globalizacije je od velike važnosti.

6. ZASTUPLJENOST U NASTAVNIM PLANOVIMA I PROGRAMIMA I ODGOJNA VAŽNOST SPOMENIKA PRIRODNE I KULTURNE BAŠTINE

Analizom nastavnog plana i programa učiteljskog studija Učiteljskog fakulteta u Rijeci željelo se utvrditi zastupljenost sadržaja o zaštiti kulturne i prirodne baštine zaključili smo da dva sata tjedno metodike prirode i društva nisu dovoljni za ostvarivanje svrhe i cilja kolegija, a to je upoznati studente Razredne nastave s osnovnim prirodnim i društvenim pojavama te s njihovom teorijskom, praktičnom, a posebice istraživačkom izvedbom u nastavi prirode i društva u nižim razredima osnovne škole.

Na temelju navedenog pitamo se jesu li studenti, odnosno budući učitelji, i u kojoj mjeri osposobljeni da podučavaju odnosno organizirano vode sadržaje o kulturnoj baštini i njezinoj zaštiti i važnosti. Nismo sigurni da bismo dobili odgovarajuće rezultate, naime satnica u čijoj bi strukturi isti sadržaji trebali biti zastupljeni nije kvantitativno zastupljena.

¹⁸ <http://www.zarez.hr/156/zariste3.htm>

Studenti, odnosno budući učitelji bi trebali pored teorijske aktivnosti posvetiti više pažnje istraživačkom i praktičnom radu, jer neke teorijske sadržaje studenti mogu sami obraditi iz mnogih dostupnih izvora. Mišljenja smo da bi studenti trebali više posjećivati lokalitete te vrste jer koja je svrha podučavanja nekoga nečemu ako i sami nisu dovoljno podučeni. Ovdje ne govorimo o kvaliteti i načinu rada profesora, nego o nedovoljnoj zastupljenosti sadržaja u okviru minimalne satnice. Isto tako smatramo da cij neće biti potpuno ostvaren ukoliko mu se više ne posvetimo.

Što uopće podrazumijevamo pod pojmom zaštita? „Zaštita“ obuhvaća neke mjere čiji je cilj osiguranje održivosti kulturne i prirodne baštine. Tu podrazumijevamo identificiranje, dokumentiranje, istraživanje, održavanje, zaštitu, promicanje, povećanje vrijednosti te baštine putem formalnog i neformalnog obrazovanja. Učitelji pod kulturnom baštinom podrazumijevaju kulturno-povijesne spomenike, muzeje, običaje, narodnu nošnju, važne osobe i govor. Učitelji također više poznaju materijalnu nego nematerijalnu baštinu (govor, jezik). U Nastavnom programu od 1. do 4. razreda osnovne škole ovi sadržaji pojavljuju se samo u okviru jedne nastavne jedinice pod nazivom „Kulturno-povijesne znamenitosti RH“¹⁹ i to u okviru jednog nastavnog sata. S obzirom na vremensku ograničenost, ipak smatramo da bi se ovi sadržaji mogli obraditi u zavičajnim udžbenicima kroz istraživački i samostalni rad učenika, izlete, škole u prirodi...

Djeci treba te sadržaje što više približiti, treba ih naučiti da vole i cijene prirodnu i kulturnu baštinu, da ona postane dio njihove kulture i način življenja. S globalizacijom i približavanjem Europskoj uniji, kao što smo već napomenuli, gubi se kulturni identitet, a između ostalih Plitvička jezera, Katedrala sv. Jakova u Šibeniku, Dioklecijanova palača, Stari grad Dubrovnik, Eufrazijeva bazilika, dokaz su prirodnog i kulturnog bogatstva Republike Hrvatske, koji je prepoznao i UNESCO pa se i mi moramo truditi da ga očuvamo.

7. ZAKLJUČAK

Djeca uče na primjeru odraslih i ako im oni svojim primjerom ne pokazuju da cijene, poštuju i čuvaju ostavštinu teško će to netko kasnije nadoknaditi. Vrlo je važno da se ovo permanentno čini od najmlađe dobi. Problema ima mnogo: obrazovanje studenata na fakultetima da se uopće znaju nositi s ovim problemom očuvanja prirodne i kulturne baštine, mala zastupljenost ovih sadržaja u Nastavnom programu, uvjeti u školama. Bez obzira na sve ovo smatramo da mnogo toga ovisi od osobe učitelja koji može neovisno o Nastavnom programu odgajati učenike tako da zaštita prirodne i kulturne baštine postane dio njihova života i da bi se rješavanju ovog problema pridonijelo boljim osposobljavanjem studenata, budućih učitelja na ovom području. Pitanje osposobljenosti budućih učitelja u smislu podučavanja učenika sadržajima o kulturnoj i prirodnoj baštini i njenoj zaštiti, nije samo usko vezano uz satnicu određenih kolegija na studiju, nego i o samoj dobroj volji i općoj informiranosti učitelja u nastavi.

¹⁹ Nastavni plan i program za osnovnu školu (2006), Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Zagreb

Na njemu ostaje hoće li i u kojoj mjeri govoriti o kulturnoj zaštiti, njenom očuvanju, zaštiti, provoditi aktivnosti kao što su škola u prirodi, vanučionička nastava, izleti i sl. Ukoliko učitelj s obzirom na to, postupi konstruktivno, to bi bilo od iznimne važnosti za djecu, jer djeca u nižim razredima osnovne škole uče u najvećoj mjeri spoznajno, iskustveno i doživljajno. Povezati ugodno s korisnim u tom smislu, mnogo bi se pridonijelo kvaliteti nastave, šarolikosti sadržaja, motivaciji učenika, ostalim dimenzijama koje utječu na razvoj učenikove ličnosti, a to je ekološka osviještenost, poštivanje i njegovanje svoga, tradicije, običaja, baštine i njezine važnosti, a na koncu bi se mnogo dobilo na općem obrazovanju na način da bi učenici mnogo dobili na području opće kulture.

Ovim radom željeli smo informirati učitelje o povijesnoj važnosti nekih lokaliteta, a poseban naglasak dali smo na Eufrazijevu baziliku jer smo o njoj pronašli najmanje literature na hrvatskom jeziku. Pored povijesnih činjenica željeli smo ukazati na brzinu kojom se odvija globalizacijski proces i u kojem se gubi kulturni identitet, a programi u obrazovnim institucijama se ovome sporo prilagođavaju.

LITERATURA

1. Badovinac, Z; Bralić, I; Kamenarović, M; Kevo, R; Mikulić, Z; Piškorić, O.: «Prirodne znamenitosti Hrvatske» (1990), VI. Izdanje, Zagreb: Grafički zavod Hrvatske
2. Fisković, C. (2005). «Dioklecijanova palača», Split – Zagreb: Ex Libris, (prilog proučavanju i zaštiti)
3. Hofler, J. (1990). «Svjetska baština u Jugoslaviji», Zagreb – Ljubljana: Založba Mladinska knjiga
4. Marasović, T. (1968), «Dioklecijanova palača», Zagreb: Grafički zavod Hrvatske
5. Nastavni plan i program za osnovnu školu (2006), Zagreb, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa
6. Prelog, M. (1994). «Eufrazijeva bazilika u Poreču», Marin Držić, Laurana, Grad Poreč
7. [http://hr.wikipedia.org/wiki/Katedrala_Sv._Jakova_\(%C5%A0ibenik\)](http://hr.wikipedia.org/wiki/Katedrala_Sv._Jakova_(%C5%A0ibenik))
8. <http://vijesti.hrt.hr/arhiv/98/09/08/HRT0050.html>
9. http://whc.unesco.org/documents/publi_basictexts_en.pdf
10. <http://www.culturenet.hr/v1/hrvatski/panorama.asp?id=134>
11. <http://www.limun.hr/afterwork/main.aspx?id=30141>
12. <http://www.matica.hr/HRRevija/Revija01.nsf/AllWebDocs/ZASTITAPRIRODE>
13. <http://www.matis.hr/zbornici/2004/hr/bas1.htm>
14. <http://www.np-plitvicka-jezera.hr/page.aspx?PageID=179&parent=3>
15. http://www.sibenik.hr/vodic/sibenik/kulturno_povijesna_bastina2.asp
16. <http://www.zarez.hr/115/rijeci3.htm>
17. <http://www.zarez.hr/156/zariste3.htm>

PRESERVATION OF NATURAL AND CULTURAL HERITAGE WITH PARTICULAR EMPHASIS ON EUFRASIAN BASILICA

S u m m a r y

Cultural heritage, in material or imaterial meaning, in all his particular diversities, is common wealth of humanity. Cultural heritage is one of the most important element for recognizing, defining, and afirming cultural identity in general. Some of monuments from cultural and natural heritage are inscribed on the UNESCO World Heritage List (the Lakes of Plitvice, Kathedral St. Jakov in Šibenik, the Palace of Dioklecianus, the Old town nukleus in Dubrovnik, Eufasian basilica in Poreč).

One of the main aimes of this research was to present some monuments under UNESCO' s protection, inquire the presence of contents about cultural and natural heritage in School Program in frames of ecology and nature education at University for teacher education in Rijeka and how much are those contents emphasized in Class program from first till fourth grade. We concluded that in both programs those kind of contents are not so substituted as they should be. In our opinion, better education of young future teachers, those very important contents could be transmited on pupils through activities like school in nature, excursions, ect. Globalization causes loss of individualization and tradition of certain nations and because of danger from monument disappearing, from big importance are international actions for preserving, protection and improving cultural heritage. Very sigfnificant is also education for surroundings from young ages, and illuminating this problem to future generations.

Main words: *cultural and natural heritage, preservation, protecion, tradition.*

LA SALVAGUARDIA DEL PATRIMONIO NATURALE E CULTURALE CON PARTICOLARE RIFERIMENTO ALLA BASILICA EUFRASIANA

R i a s s u n t o

L' eredità culturale, materiale e non materiale, è la ricchezza dell' umanità nelle sue diversità e specificita'. Il patrimonio culturale è uno degli elementi fondamentali per l' identificazione, la definizione ed affermazione delle identità culturali. Alcuni dei monumenti del patrimonio culturale e naturale dell' UNESCO sono: i Laghi di Plitvice, la Cattedrale di s. Giacomo a Sebenico, il Palazzo di Diocleziano a Spalato, la Città vecchia a Dubrovnik (Ragusa), la Basilica Eufrasiana di Parenzo.

Uno degli obiettivi della nostra ricerca era di presentare alcuni monumenti protetti dall' UNESCO, esaminare in quale misura sono presenti i contenuti che si riferiscono alla salvaguardia del patrimonio naturale e culturale nel programma universitario per il corso di studio insegnamento di classe, nell' ambito della Natura e società, presso la Facoltà di Magistero dell' Università di Fiume. Altrettanto, abbiamo analizzato la presenza di questi contenuti nel programma di Natura e società dalla prima alla quarta classe della scuola elementare. In base alle ricerche effettuate possiamo concludere che c' e' un' insufficiente presenza di questi contenuti. Sosteniamo che con una maggiore preparazione dei futuri insegnanti questi argomenti possono essere trasmessi agli studenti tramite attività quali: scuola in natura, attività extrascolastiche, gite, escursioni, ecc., anche se non rientrano nel programma scolastico. Uno dei pericoli della globalizzazione sta non soltanto nella perdita dell' individualizzazione e della tradizione dei singoli popoli ma anche nella scomparsa dei monumenti storico-culturali. Per questo motivo, le azioni internazionali hanno una grande importanza nella salvaguardia e nella promozione dell' eredità culturale, ma

soprattutto l'educazione già nell'età più tenera sensibilizzando le future generazioni riguardo questo problema.

Parole chiavi: *patrimonio culturale e naturale, salvaguardare, custodire, tradizione*